

Dr. Barzó Tímea*

A családok védelmének megjelenési formái a 2013-as Ptk. Családjogi Könyvében

Hosszas előkészítés után 2013. február hó 11-én elfogadásra került a *Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (PTK)*, melynek a negyedik önálló könyve, a *Családjogi Könyv (CSJK)* 2014. március 15-ei hatállyal lesz fő jogforrása a családjognak. Korábban a családjogi szabályozás önálló törvényben, a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvényben (Csjt.) foglalt helyet. Jelen tanulmány célja a CSJK új normaanyagának családvédelmi szempontú tanulmányozása és bemutatása.

1. A család fogalma

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata¹ szerint „A család a társadalom természetes és alapvető alkotó eleme és joga van a társadalom, valamint az állam védelmére.” (16. cikk 3. pont).

Bár a család az egyik legalapvetőbb jogintézményünk, mégis komoly nehézséget okoz annak meghatározása, hogy milyen *kapcsolati formákat* tekinthetünk „családnak”, kik is alkothatnak egy családot. A fogalom folyamatos jogi és morális viták kereszttüzében áll.

Magyarország *Alaptörvényének L) cikke* értelmében Magyarország védi a *házasság* intézményét mint férfi és nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, valamint a *családot* mint a nemzet fennmaradásának alapját. A *családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony.*

A Csjt. korábban nem definiálta, hogy mit tekint családnak és a CSJK sem határoz meg „családfogalmat”.

2011 végén azonban elfogadásra került a *családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény (Csvt.)*, mely nemcsak az állam alapvető

* Dr. Barzó Tímea, egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Jogi Tanszék, Miskolc

¹ Láposy Attila - Szabó-Tasi Katalin- Szajbély Katalin: „A család(fogalom) és más alapjogok – alkotmányjogi megközelítésből” Családi Jog 2013. XI. évfolyam 1. szám 1.o.

feladatává tette – „önmagukban vett méltóságuk és értékük miatt is” - a család és a házasság intézményének védelmét, hanem a családi jogállás keletkezésével kapcsolatosan kísérlet tett a „*család*” fogalmának körülírására is. A Csvt. 7. § (1)-(2) bekezdése értelmében megfogalmazott „családfogalom” értelmében a család a természetes személyek érzelmi és gazdasági közösségét megvalósító olyan kapcsolatrendszer, amelynek alapja *egy férfi és egy nő házassága* vagy *egyenesági rokon kapcsolat*, vagy a *családbafogadó gyámság*. Egyenesági rokon kapcsolatot a Csvt. szerint leszármazás vagy örökbefogadás hozhatott létre.

Az alapvető jogok biztosa Alkotmánybíróság előtti normakontrollra irányuló indítványt terjesztett elő arra hivatkozással, hogy a család fogalmának oly módon történő meghatározása, amely kizárólag a férfi és nő házassága vonatkozásában tekinti családnak a párokat, sérti az emberi méltósághoz való jogot és az egyenlő bánásmód követelményét, valamint nemzetközi egyezményekben ütközik.

Az Alkotmánybíróság a 43/2012. (XII. 20.) AB számú határozatával megállapította, hogy a Csvt. 7. §-a Alaptörvénybe ütközik, ezért azt megsemmisítette. Az Alkotmánybíróság döntése értelmében mind az Alaptörvény L) cikkének a „nemzet fennmaradásának alapjára” vonatkozó fordulatából, mind pedig az Alkotmánybíróság korábbi döntéseinek azon megállapításából, amely szerint a házassághoz kapcsolódó állami intézményvédelmi kötelezettség indoka is az, hogy elősegítse a közös gyermekkel is rendelkező család alapítását, valamint, hogy a *család alkotmányos védelme nemcsak a házasságon alapuló családra, hanem a szociológiai értelemben vett családi életre is vonatkozik*, az következik, hogy a családokat megillető alaptörvényi védelem kiterjed azokra a tartós jellegű társkapcsolatokra is, amelyekből *közös gyermek származik*. Ebben az esetben az intézményvédelmi kötelezettségnek az a vonása került előtérbe, amely a *keletkezett új életet hivatott oltalmazni* attól függetlenül, hogy az a jogalkotó által milyen szinten szabályozott, vagy esetlegesen nem szabályozott együttélési formából származik. Ezt juttatta kifejezésre a Csvt. 7. §-ának „vagy egyenesági rokon kapcsolat, vagy a családbafogadó gyámság” fordulata is, amelynél fogva *a családoknak járó állami intézményvédelem megilleti a közös gyermekkel rendelkező, de házasságra nem lépő együtt élő élettársakat is*.

Az azonos nemű bejegyzett élettársak esetében azonban az Alkotmánybíróság úgy érvelt, hogy jogi értelemben vett család kizárólag közös örökbefogadás (illetve egymás gyermekének örökbefogadása) útján jöhetne létre; ennek kizárásával pedig a jogalkotó számukra nem

kívánta elősegíteni a jogi értelemben vett családdá válást. Itt emelte ki az Alkotmánybíróság azt is, hogy az azonos neműek tartós párkapcsolatának védelme nem a házasság és a család védelmét előíró intézményvédelmi kötelezettségből vezethető le, az elismerés és a védelem igénye esetükben *az emberi méltósághoz való jogból*, az abból származtatott önrendelkezési jogból, az általános cselekvési szabadságból, illetve a személyiség szabad kibontakoztatásához való jogból következik.

Az Alkotmánybírósági döntés kiemeli azonban, hogy a törvényhozó a Csvt.-ben úgy élt egy Alaptörvényben nevesített intézmény - alacsonyabb jogforrási szinten történő - újra-definiálásának lehetőségével, hogy az ilyen *szűken meghatározott család-definíció mellett* még ettől elkülönítve, esetleg más elnevezéssel sem törekedett felsorolni azokat a törvény által elismert egyéb társas együttélési formákat, amelyeket az állami intézményvédelmi kötelezettségből fakadóan *ugyanazoknak a támogatásoknak kell megilletniük, ami a családokat megilleti*. Az Alaptörvény L) cikkéből ugyanis nem következik az, hogy

- az egymás gyermekeiről gondoskodó, és őket felnevelő élet-társak,

- a közös gyermeket nem vállaló, vagy olyan különmemű élet-társak, akiknek egyéb körülmények miatt közös gyermeke nem lehet (így például az idősebb vagy meddő, egymással életközösségben élő személyek),

- az özvegyek,

- a testvérükről vagy testvérük, esetleg más rokonuk gyermekéről gondoskodó személyek,

- az unokájukat felnevelő nagyszülők,

- a nem egyenesági idősebb rokonaikról gondoskodó személyek, és

- számos más, a tágabb, dinamikusabb szociológiai család-fogalomba beletartozó, azonos célra irányuló, kölcsönös gondoskodáson alapuló, tartós érzelmi és gazdasági életközösségekre ne vonatkozna ugyanúgy az állam objektív intézményvédelmi kötelezettsége, nevezze ezeket bárhogyan is a törvényhozó. *A más jogági normákban kifejeződő jogvédelmi (intézményvédelmi) szintet a jogalkotó nem szállíthatja le (burkoltan sem) olyan módon, hogy megadja az Alaptörvényben is szereplő család általános, ez esetben erősen leszűkített fogalmát.*

Másrészt az Alaptörvényből fakadó követelmény az is, hogy a házasságot és a családot érintő intézményvédelmi kötelezettség *nem eredményezheti a gyermekek bármilyen, közvetlen vagy közvetett jellegű*

hátrányos megkülönböztetését azon az alapon, hogy szülei házasságban, vagy más típusú életközösségben nevelik őket. Mindezekre tekintettel a Csvt. 7. §-áról az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az abban foglalt család-fogalom az Alaptörvény L) cikkével nem azonos, az abban foglaltakhoz képest leszűkítő definíciót ad, így nem képes eleget tenni az e cikkből fakadó szélesebb körű állami intézményvédelmi kötelezettségnek. Az Alkotmánybíróság ezért a Csvt. 7. §-át megsemmisítette. Így jelenleg is „család fogalom” a hatályos családjogi jogforrásokban.

2. A CSJK alapelveiben érvényesülő családvédelmi szempontok

A CSJK négy fő alapelvet határoz meg, melyek a családjog legfontosabb vezérlő eszméit foglalják egybe.

a.) A házasság és család védelmének elve

Ez az elv valójában az összes többi alapelvet is magában foglalja, és összhangban van a nemzetközi kötelezettségvállalásainkkal is. Az Alaptörvény maga is védi a házasság és a család intézményét.

A házasság védelme az *önkéntes, befolyásmentes és szabad párválasztás jogát* is magában foglalja, amelyet a jog eszközei - a házasságkötési akadályok és a házasságkötési eljárás szabályaival - csak negatív oldalról biztosíthatnak, hogy az ténylegesen megvalósul-e, abban elsősorban más tényezők (társadalmi, erkölcsi) játszanak szerepet.

Abból, hogy a jog a házasságot védi, következik, hogy a jogalkotó – más kapcsolati formákhoz képest a *házasságot favorizálja*, mivel olyan jogokat és kötelezettségeket fűz hozzá, amelyeket más együttélési forma nem létesít. A bejegyzett élettársi kapcsolatokat külön jogszabály – a 2009. évi XXIX. törvény – rendezi, mely a házastársakhoz képest kevesebb jogosítványt biztosít. Így pl. a bejegyzett élettársak nem fogadhatnak közösen gyermeket örökbe, nem jogosultak egymás nevének viselésére és nem vehetnek közösen részt humán reprodukciós eljárásban sem. A de facto élettársi kapcsolatokhoz pedig a CSJK csak egy évet meghaladó életközösség és egy közös gyermek esetén biztosít bizonyos családjogi joghatásokat, lecsökkentve ezzel a gyermektelen élettársi kapcsolat védelmi szintjét (lásd később részletesebben).

A *család védelmének* elve mind a *teljes*, mind a *csonka családokra* kiterjed, és nem csupán a vérségi vagy annak mintájára létrejövő örökbefogadási kapcsolatban, hanem pl. a mostoha- és mostohagyere-

mek [4:198. §], vagy nevelőszülő-nevelt gyermek [4:199. §] kapcsolatban is érvényesül. Szintén a családi kapcsolatok védelmét szolgálja, hogy az apasági vélelem megdöntése esetén a korábbi vélelmezett apa és a gyermek közötti kapcsolattartást, illetve a volt mostohaszülő és a gyám kapcsolattartási jogát is biztosítja a CSJK, ha a gyermek hosszabb időn keresztül a háztartásukban nevelkedett.

Másrészt a CSJK alkalmazása során a *családi és az egyéni érdek összhangját biztosítva* kell eljárni, mely egyértelműen a családon belüli érdekegyensúlyt van hivatva szolgálni. A családot alkotó egyének érdeke csak a család, mint közösség érdekével összhangban érvényesülhet. „A család olyan bonyolult kapcsolatrendszer, háló, amelynek bármely pontja sérül, az az egész közösséget megbolygathatja.” Emiatt a CSJK több családjogi intézmény szabályanyagában rendelkezik az érintettek – így a házastársak, szülők, szülők és gyermekek egymás közötti - kölcsönös együttműködési, támogatási és szolidaritási kötelezettségéről.²

b.) A gyermekek érdekének védelme

A kiskorú gyermek érdekeinek védelmét a Csjt. 1995-ös módosítása³ külön bekezdésben iktatta be az alapelvek közé.

Az Alaptörvény XVI. cikkének (1) bekezdése szintén rendelkezik a gyermekek jogairól, amikor kimondja, hogy minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.

A CSJK-ban rögzítésre kerülő alapelv pedig azt juttatja kifejezésre, hogy *valamennyi, a gyermekkel összefüggő jogviszony elsődleges rendezési szempontja a gyermek érdeke kell hogy legyen.* A gyermeket védő alapelv az alábbi célkitűzéseket foglalja össze:

- A gyermeknek joga van a *saját családjában* való nevelkedéséhez.

- Amennyiben ez nem valósítható meg, akkor joga van ahhoz, hogy *családi környezetben nőhessen fel.* Ez utóbbi esetben is biztosítani kell a gyermek számára *korábbi kapcsolatai megtartásához való jogát.*

Az alapelv a CSJK számos részlet-rendelkezésében is tükröződik. A gyermeknek a leszármazáson alapuló rokoni kapcsolatainak megállá-

² Kőrös András: „Házassági vagyonyjog” In KÖRÖS András (szerk.): Polgári Jog Családjog III. kötet Budapest, HVG-Orac Kiadó 2013. 24-25.o.

³ 1995. évi XXXI. törvény (Gyvt.)

pítására vonatkozó jogától kezdve (apaság, anyaság, vérségi származás kiderítése örökbefogadásnál), a szülői felügyelet, az örökbefogadás és a gyámság körében az ítélőképessége birtokában lévő gyermek véleményének figyelembe vételén keresztül, az örökbefogadás és a gyámság azon rendelkezéseinek tartalmáig, amelyek biztosítják, hogy a gyermek a saját családjától csak törvényben meghatározott esetben, saját érdekében legyen elválasztható.

A „házaságon kívül született gyermek” egyenjogúságának követelménye a magyar jogban egyébként már az 1946. évi XXIX. törvény-cikk hatályba lépése óta következetesen érvényesül.

c.) A házastársak egyenjogúságának elve

A házastársak egyenjogúságának elve ma már minden civilizált országban családvédelmi követelmény, és azt több nemzetközi dokumentum is tartalmazza. Az elv egyrészt a *jogok és kötelezettségek egyenlőségét*, másrészt a *család ügyeiben való közös döntés jogát* foglalja magában.

Az egyenjogúság követelménye áthatja a házastársak személyi, továbbá vagyoni viszonyaira vonatkozó rendelkezéseket éppúgy, ahogy a házastársakra, mint szülőkre vonatkozó szabályokat.

Az *egyenjogúság két irányban is biztosított*: egyfelől a házastársi kapcsolatban, másfelől a családi életben. Alapvető tartalma, hogy egyik házastársnak *sincs hatalma* a másik személye és vagyona felett, és *nem élvezhet előjogokat* sem házassági vagyoni jogi kérdésekben, sem pedig a szülői felügyeleti jogok területén a másikkal szemben sem a házasság fennállása alatt, sem annak megszűnésekor. Az alapelv szoros összhangban van az Alaptörvény XV. cikkének (3) bekezdésében foglaltakkal, a nők és férfiak egyenjogúságának alapelvével.

d.) A méltányosság és a gyengébb fél védelmének elve

A Csjt. eddig csak egyes házassági vagyoni jogi kérdésben tette lehetővé a jogalkalmazás számára a méltányosság alkalmazását. Ennek az elvnek azonban *valamennyi családjogi jogviszonyban érvényesülnie kell*. Ezt teszi lehetővé a méltányosság alkalmazásának alapelvi követelménye, mely természetesen nem „*contra legem*” jogalkalmazásra ösztönöz, hanem inkább az eset összes egyedi körülményeinek és a felek méltányos érdekeinek fokozottabb vizsgálatára sarkall. Másrészt kiemelt

védelmet igényelnek az *érdekeik érvényesítésében* koruknál, egészségi állapotuknál, lehetőségeiknél fogva segítségre szoruló, kiszolgáltatott élethelyzetben élő személyek, akik a jogalkotó szándéka szerint a jövőben kiemelt védelmet élvezhetnek.⁴

3. A házasság felbontása során felmerülő családvédelmi rendelkezések

A CSJK továbbra is a feldúltsági elvet alapul véve mondja ki, hogy a bíróság a házasságot bármelyik fél kérelmére akkor bontja fel, ha az *teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott*. A CSJK külön is kiemeli, hogy a házasság teljes és helyrehozhatatlan megromlására utal egyértelműen az életközösség megszakadása (megszűnése) és a helyreállítás kilátástalansága, melyet a bíróság az életközösség megszűnésére vezető folyamat és a különélés időtartama alapján állapít majd meg.

A házasság felbontásánál is alapvető szempont kell legyen *a közös kiskorú gyermek érdekeinek biztosítása*. A gyermek érdeke azonban eltérően jelentkezik a bontóperben attól függően, hogy szülei válásáról vagy az őt közvetlenül érintő járulékos kérdések mikénti rendezéséről van szó. Bár a gyermek érdekét a bíróságnak abban a kérdésben is mérlegelnie kell, hogy bontsa-e fel a házasságot, vagy a kereset elutasítására kerüljön-e sor, *a valóban teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott házasságot*, amelyben az életközösség helyreállítására nincs remény, *a gyermek érdekében sem lehet fenntartani*. Arra azonban figyelemmel kell lenni, hogy a házasság a gyermek számára a lehető legkisebb megzavarkódással szűnjék meg. A gyermekre kiható járulékos kérdések rendezésénél azonban a gyermek érdeke már nem csupán egy a vizsgálandó szempontok közül, hanem a legfontosabb. A CSJK ezt a különbségtételt a normaszövegben megjeleníti.

A *„végleges elhatározáson alapuló, befolyásmentes megegyezés”* esetén a bíróság a házasságot a megromlás okainak, folyamatának vizsgálata nélkül bontja fel. A megegyezésen alapuló bontásnak azonban a CSJK szerint vannak még további – különösen a közös kiskorú gyermeket érintő - feltételei.⁵ A szülők a CSJK szerint már nem arról döntenek, hogy a közös kiskorú gyermekük (gyermekeik) melyiküknél legyen(ek) *„elhelyezve”*, hanem hogy melyikük és hogyan gyakorolja a kiskorú(ak) feletti szülői felügyeleti jogot (*szülői felügyelet rendezése*).

⁴ CSJK 4:1.§-4:4.§

⁵ CSJK 4:21.§

a) Amennyiben a szülők a szülői felügyeletet a későbbiekben *közösen kívánják gyakorolni*, akkor a közös megegyezéssel történő válás feltétele az alábbi kérdésekben történő megállapodás és annak bírósági jóváhagyása:

- a gyermek lakóhelye,
- a gyermek tartása,
- a házastársi közös lakás használata, valamint
- igény esetén a házastársi tartás.

Ilyenkor tehát a házastársaknak a *kapcsolattartás* kérdésében nem kell egyezséget kötniük a bíróság előtt. A *közös szülői felügyelet gyakorlásának módja* tekintetében a szülőket teljes szabadság illeti majd meg, ami magában foglalja annak lehetőségét is, hogy a gyermek váltva az egyik vagy a másik szülőnél tartózkodjon, vagy csak az egyik szülőnél lakjon és rendszeres időközönként kapcsolatot tartson a másik szülővel.

b) Közös szülői felügyelet hiányában a szülőknek értelemszerűen arról kell elsődlegesen megegyezni, hogy *melyik szülő gyakorolja a továbbiakban a közös kiskorú gyermekük feletti szülői felügyeletet*. Ez a döntés természetesen meg fogja határozni a gyermek további lakóhelyét is, hiszen értelemszerűen a kiskorú gyermek lakóhelye meg fog egyezni a szülői felügyeletet gyakorló szülő lakóhelyével. A többi járulékos kérdés mellett ilyenkor az egyezésnek tartalmaznia kell a *kapcsolattartásról* szóló megállapodást is.

Új elem a közös megegyezéssel történő válásban, hogy a CSJK *nem követeli meg* a házastársaktól a *vagyoni kérdésekben való megegyezést*, ami persze nem jelenti azt, hogy a felek ebben a kérdésben is ne köthetnének megállapodást.

A CSJK kifejezetten utal arra, hogy a házastársak a házassági bontóper előtt vagy a bontóper alatt *közvetítő segítségét is igénybe vehetik*. Mind a gyermek érdekével, további kiegyensúlyozott fejlődésével is összefügg, de a válni akaró házastársaknak is segít a kulturált válásban és a vitás kérdések megegyezéssel rendezésében a *mediációs eljárás*, amelyet az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának a családi közvetítésről szóló R (98) 1. sz. Ajánlása is bevezetésre javasol tagállamoknak.

4. Családvédelem a házastársak személyi és vagyoni viszonyaiban

A házastársak *személyi viszonyait* elsősorban erkölcsi normák alakítják, ezért ebben a körben csak néhány olyan, elvi jelleggel megfo-

galmazott szabály rögzítése volt indokolt, amelyek kifejezésre juttatják a házastársak autonómiáját és együttműködését. A CSJK több olyan szabályt állít fel, amelyek meghatározzák a személyi viszonyok jogi kereteit:⁶

a.) Együttműködési és támogatási kötelezettség

A házastársak hűséggel tartoznak egymásnak, kötelesek közös céljaik érdekében együttműködni és egymást támogatni. A támogatási kötelezettség törvényben meghatározott esetben a házasság felbontását követően is fennáll. A hűség és az együttműködési kötelezettség előírása lényegében a házastársak, mint tartósan együttélő férfi és nő mindenre kiterjedő összetartozását, egymással való szolidaritását juttatja kifejezésre. Az egymás támogatásának kötelezettsége részben *személyes*, részben *vagyoni* kötelezettség, a házassági viszonyban azonban *a személyi oldalnak* (a másik házastárs egyénisége fejlődésének előmozdítása, továbbtanulásának elősegítése, gondozás, betegségben ápolás stb.) *van meghatározó szerepe*. A támogatási kötelezettség vagyoni oldala, a tartási kötelezettség azonban szintén ebből a rendelkezésből vezethető le.

b.) Közös és önálló döntési jog

A házastársak a házaseslet és a család ügyeiben közösen, a személyüket érintő ügyekben önállóan, de a család érdekére figyelemmel döntenek. Döntéseik során figyelembe kell venniük gyermekük és egymás érdekeit is.

c.) Lakóhely megválasztásának joga

Ennek értelmében mindkét házastársnak egyenlő joga van ahhoz, hogy a család közös lakóhelyét kiválassza vagy a másik házastársétól különálló lakóhelyet válasszon. Lakóhely alatt mind az állandó, mind az ún. szokásos tartózkodási helyet érteni kell. A *közös lakás* a család hajléka, a házastársak (és gyermekeik) együttélésének színtere. Erre tekintettel a CSJK több helyen is bevezetett olyan kogens rendelkezéseket, melyek a családi otthonul szolgáló lakás feletti használat és rendelkezés jogát korlátozzák családvédelmi érdekből.

⁶ CSJK 4:24. § - 4:25.§

A CSJK a növekvő társadalmi igényeknek és a kialakult bírói gyakorlatnak megfelelően a Csjt.-ben foglaltaknál lényegesen részletesebben és alaposabban rendezi a *házassági vagyonyjogra* vonatkozó szabályokat.

A *törvényes vagyonyjogi rendszer* továbbra is a házastársi vagyonyközösség, a vagyonyközösséghez tartozó vagyontárgyak használata kezelése, az azokkal való rendelkezés joga, valamint a vagyony megosztása tekintetében is *különbséget tesz* az új szabályozás

- a házastársak mindennapi életvitelét szolgáló vagyony,
- a házastársak foglalkozásának gyakorlását, üzleti életben való részvételét szolgáló vállalkozói (üzleti) vagyony, és
- a család otthonául szolgáló házastársi közös lakás között.

A gyermek otthonát is magában foglaló családi otthon védelme érdekében szigorúbb rendelkezéseket iktat be a CSJK a házastársi közös lakást magában foglaló ingatlannal (*családi otthon*) tekintetében. Ezekben az esetekben a *házastárs rendelkezési joga* mind a házastársi vagyonyközösség fennállása alatt, mind pedig utána *korlátozott*: azaz nem érvényesül a vélelmezett hozzájárulás, kizárólag a másik házastárs kifejezett beleegyezésével köthető ilyen ügylet.⁷ *Házastársi közös lakás* az a lakás, amelyben a házastársak egyikük vagy mindkettőjük tulajdonjoga, haszonélvezeti joga vagy bérleti joga alapján együtt laknak. A házastársak *kiskorú gyermekének lakáshasználatát* a házastársi közös lakásban kell biztosítani. Lakáshasználatra jogosult a lakásra kizárólagos jogcímmel rendelkező házastárs kiskorú gyermeke is.⁸

5. Az élettársi kapcsolat és a bejegyzett élettársi kapcsolat, mint „család” polgári jogi védelme

Az új PTK kodifikációja során az egyik leglényegesebb vitakérdés az élettársi kapcsolat szabályozása – annak helye, terjedelme és mi-kéntje – volt. A Csjt. ugyanis egyáltalán nem rendelkezett az élettársak-ról, a régi (1959-es) PTK pedig a Kötelmi jog „Egyes szerződések” kö-reben határozta meg az élettársi kapcsolat vagyonyjogi következményeit. A szakértői előkészítő munka során egyértelművé vált, hogy ez a fajta szabályozás sem az élettársi kapcsolat tartalmának, sem társadalmi elfo-gadottságának nem felel meg. Az élettársak ugyanis gyakran házastársak

⁷ CSJK 4:48. §

⁸ CSJK 4:76. § (1)-(3) bekezdés

módjára, rendszerint vagy korábbi kapcsolatukból, vagy az élettársi kapcsolatból született gyermekekkel (vagy egyikük gyermekével, gyermekeivel) együtt, családot alkotva élnek. Az ilyen fajta kapcsolatok száma pedig állandóan növekszik, ami azt mutatja, hogy annak társadalmi megítélése és elfogadottsága is egyre inkább változik.

Tekintettel arra, hogy a kizárólag két, tizennyolcadik életévét beöltött azonos nemű személy partnerkapcsolatát szabályozó *bejegyzett élettársakról szóló 2009. évi XXIX. törvény (Bét.)* részletesen rendelkezik a bejegyzett élettársak jogaival és kötelezettségeivel, az új Polgári Törvénykönyv Kodifikációs Főbizottság által elfogadott *Bizottsági Javaslat* (továbbiakban: Bizottsági Javaslat)⁹ – a külön törvényt nem érintve – a CSJK-ban csak röviden rögzítette volna a bejegyzett élettársi kapcsolat létrejöttének, megszűnésének és családjogi következményeinek legfontosabb szabályait. A tényleges együttélésen alapuló *de facto élettársi kapcsolat* fogalmát (létrejöttét és megszűnését), annak nyilvántartását és családjogi jogkövetkezményeit – mint legalább tízéves kapcsolat vagy egyéves kapcsolat és közös gyermek esetén tartási és lakáshasználati jog, közszerzeményen alapuló vagyoni rendszer – ezt követően *külön részben helyezte el*. Az Öröklési Jogi Könyv pedig a túlélő élettársnak 10 év együttélés után lakáshasználati jogot biztosított. Ezzel is hangsúlyozni kívánta a jogalkotó azt, hogy az élettársak viszonya is *családjogi kapcsolat*, még akkor is, ha annak elismertsége és támogatottsága nem azonos a házasságéval.

A *bejegyzett élettársi kapcsolat* teljesen kikerült a magánjogi viszonyok egységes szabályozására hivatott új PTK Családjogi Könyvéből olyan szinten, hogy azt a törvény rendelkezései a „hozzátartozó” fogalomkörében [8:1. § 1.2. pont] és a házassági akadályok között sem említik. Körös András véleménye szerint azonban *ez nem jelenti azt, hogy a bejegyzett élettársak kiestek volna a PTK védelmi zónájából*: változatlanul hatályban van ugyanis a Bét. 3. §-ának (1) bekezdése, amely általános utalásként tartalmazza, hogy a *házasságra vonatkozó szabályokat a bejegyzett élettársi kapcsolatra*, a házastársa vagy a házasságra vonatkozó szabályokat a bejegyzett élettársi kapcsolatra – meghatározott kivételekkel – *alkalmazni kell*. A bejegyzett élettársakat így egymással szemben megilletik mindazon jogok és kötelezettségek, amelyeket a PTK a

⁹ Az új Polgári Törvénykönyv Bizottsági Javaslatára magyarázatokkal (szerk.: Vékás Lajos, a szerkesztő munkatársa: Gárdos Péter) Complex Kiadó 2012.

házassághoz fűz. Ezzel a PTK – akarva-akaratlanul – a *bejegyzett élettársi kapcsolat háttérjogát képezi*.¹⁰

Az új PTK kiszorította az élettársi kapcsolatot is a Családjogi Könyvből és az élettársakat, mint „üzletfeleket” szabályozza a Kötelmi Jogi Könyv „Egyes szerződések” között a polgári jogi társasági szerződést követően.¹¹ Ezzel az új kódex magánjogi értelemben *továbbra is csak a házastársak életközösségét ismeri el az állam által preferált komplett családnak* és pusztán az élettársi kapcsolat *családjogi hatásként* szabályozza a Családjogi Könyv harmadik részében az *élettársi tartás* és az *élettársak lakáshasználatának* rendezésére vonatkozó külön előírásokat. A korábbi, mind szerkezetében, mind pedig tartalmában egységes szabályozás szerencsésebb megoldás volt, hiszen jelenleg az élettársi tartás és lakáshasználat normaanyaga a CSJK-ban, míg maga az élettársi kapcsolat fogalma, annak létrejöttére és megszűnésére, az élettársi vagyoni jogi illetve lakáshasználati szerződésre, az élettársak közötti törvényes vagyoni rendszerre vonatkozó normaanyag azonban a Kötelmi Jogi Könyvben található meg.¹²

A PTK az élettársak vagyoni viszonyainak új szabályaiban – élettársi vagyoni jogi szerződés hiányában – a *közszerzeményi rendszerhez* hasonló *törvényes vagyoni rendszer* kereteit határozza meg: eszerint az élettársak az együttélés alatt önálló vagyonszerzők, egyikük szerzése sem hat ki a másikra, egymás tartozásaiért nem felelnek. Az élettársi kapcsolat megszűnése esetén azonban bármelyikük követelheti a másiktól az együttélés alatt keletkezett *vagyonszaporulat megosztását*. Az élettársakat a vagyonszaporulatból változatlanul a *közreműködésük arányában* illeti meg a részesedés, elsősorban természetben. Itt azonban értékelni kell nemcsak a háztartásban és a gyermeknevelésben, hanem a másik élettárs vállalkozásában – külön megállapodás (megbízás, munkaszerződés) nélkül – az élettársi kapcsolatra tekintettel végzett tevékeny-

¹⁰ Kőrös András: „Az új Ptk. Családjogi Könyve – a 2013. évi V. törvény és a Szakértői Javaslát összevetése Első rész: Alapelvek, Házasság, Élettársi kapcsolat” Családi Jog 2013/3. 6-7.o.

¹¹ CSJK 6:514.§-6:517.§

¹² Ha nem is nyer az élettársi viszony alapvető, házassággal egyenrangú elismerést, felbomlása olyan egyensúlyhiányt idéz elő a felek vagyoni helyzetében, hogy annak jogi rendezése mindenképpen kívánatos volt. Ellenkező esetben elismerés nélkül maradt volna az egyik fél közös életvitel során és érdekében végzett munkája. Szeibert Orsolya: „A családjog jövője Európában. Az európai és a magyar családjog lehetőségei.” Családi Jog 2011. IX. évfolyam 4. szám 13.o.

séget is. Az arányt a bizonyítás nehézsége esetén egyenlőnek kell tekinteni.

A CSJK új jogintézményként vezeti be az élettársi kapcsolat megszűnése esetére – családjogi hatásként – a *tartási kötelezettséget*. A házastársi tartásnál előírt jogi feltételek megléte mellett is csak olyan élettársi kapcsolat megszűnése esetén jár majd tartás, ahol az élettársak legalább *egyévi kapcsolatából* gyermek született.¹³

A CSJK szintén új jogintézményként vezeti be az élettársi kapcsolat megszűnése esetére – családjogi hatásként – az *élettársi lakáshasználatot* is, melyre speciális szabályokat alkotott. Az *élettársak közös jogcíme* (közös tulajdona, hasznélvezeti joga, bérletársi jogviszonya) alapján használt lakás további használatáról a bíróság attól függetlenül dönthet, hogy az élettársak együttéléséből született-e gyermek. A bíróság mindazokat a megoldásokat alkalmazhatja, amelyeket a házastársak esetén (a használat megosztása, vagy az egyik élettárs kizárólagos feljogosítása a lakás használatára stb.) és lakáshasználati jog ellenértéke fejében a bíróság pénzbeli térítést is megítélhet a lakásból távozó élettárs javára. A volt élettárs használati joga a *másik élettárs kizárólagos jogcíme* alapján lakott lakásban megszűnik, amikor az élettársi kapcsolat véget ér. Kivételesen a bíróság a volt élettársat kérelmére feljogosíthatja a másik élettárs kizárólagos jogcíme alapján használt lakás további használatára, ha a legalább *egy éve tartó élettársi kapcsolatból* gyermek született, és az ő elemi érdeke indokolja a lakáshasználat ily módon történő rendezését.

Mindezek alapján megállapítható tehát, hogy az *élettársi kapcsolat kötelmi jogi és családjogi hatásai nem választhatók szét*, azok összefonódnak ugyanúgy, mint ahogyan nincs kétféle – szerződéses vagy családjogi – élettársi kapcsolat sem. A közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben való együttélés házasság nélkül is családi kapcsolatot teremt.¹⁴

6. A CSJK új családvédelmi rendelkezései a rokoni kapcsolat szabályozása során

A CSJK alapvetően nem változtat az *apai jogállást keletkeztető jogi tényeken* (vélelmeken), melyeket abban a sorrendben sorol fel, aho-

¹³ CSJK 4:86.§-91.§

¹⁴ Kőrös András: „Az új Ptk. Családjogi Könyve – a 2013. évi V. törvény és a Szakértői Javaslat összevetése Első rész: Alapelvek, Házasság, Élettársi kapcsolat” Családi Jog 2013/3. 8.o.

gyan azokat alkalmazni kell. Ezek a következők: ¹⁵

- a) Házassági kötelék;
- b) Élettársak esetén emberi reprodukcióra irányuló különleges eljárás;
- c) Apai elismerő nyilatkozat;
- d) Bírósági határozat;

A CSJK továbbra is lehetővé teszi teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat tételét olyankor is, amikor *más férfi apaságának megállapítása iránt per van folyamatban*, azonban az apai elismerő nyilatkozat csak akkor válik teljes hatályúvá, ha a per jogerős befejezésére az apaság megállapítása nélkül kerül sor. Korábban ugyanis előfordult, hogy az apaság megállapítása iránt folyamatban lévő perben az orvos-szakértői bizonyítás sikerrel megállapította a perbe vont férfi apaságát, de mielőtt jogerős ítélet született volna a gyermeket egy másik férfi teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat tételével magáénak ismerte el.

Fontos változás, hogy a CSJK az *apaság bírói megállapítását megdönthetetlen vélelemként* kezeli. Még a lehetőségét is elveti annak, hogy a bíróság által megállapított apa tekintetében újabb per induljon annak bizonyítására, hogy „lehetetlen”, hogy a gyermek a vélelmezett apától származik.¹⁶

A *teljes hatályú apai elismerés megtámadásának* lehetősége kiegészül azzal az esettel, amikor az elismerő nyilatkozat valamilyen *akarathibában* szenved, mert azt tévedés, jogellenes fenyegetés vagy kényszer hatása alatt, vagy *jogszabály megkerülése céljából* tették. Ilyen eset lehet például, ha az apai elismerő nyilatkozat célja az idegenrendészeti szabályok megkerülése vagy az apai elismerő nyilatkozatot az örökbefogadási szabályok kijátszása céljából tették. Az utóbbi években elterjedt, hogy az örökbefogadni szándékozó - de örökbefogadásra alkalmasságot igazoló gyámhatósági határozatot szerezni nem tudó - férfi apai elismerő nyilatkozatot tesz a rendezetlen családi jogállású gyermekre, majd felesége házastársi örökbefogadás engedélyezését kéri. Így az örökbefogadás eljárás megkerülésével, ellenőrizetlen körülmények közé kerülhet a gyermek. Természetesen ilyen esetben is szűk határidőn belül és csak

¹⁵ Lásd részletesebben Kőrös András: „Fontolva haladás” – az új Ptk. Családjogi Könyve 10. Rész: A Rokonság I. Családi Jog 2007. V. évfolyam 3. szám 1-10.o.

¹⁶ CSJK 4:98.§-106.§

akkor van mód az apai elismerő nyilatkozat ügyész vagy gyámhatóság általi megtámadására, ha az a gyermek érdekeivel nem áll ellentétben.¹⁷

A CSJK kifejezetten rendelkezik azokról a körülményekről is, amikor a vélelem megtámadása teljességgel kizárt. Két ilyen esetkört jelöl meg:

a) Egyrészt, ha a származás *reprodukción eljárás* következménye, mivel ilyenkor a rokoni kapcsolatnak nem elsősorban a biológiai származás az alapja.

b) Másrészt szintén kizárt az apaság vélelmének megtámadása olyankor, amikor azt a *bíróság állapította meg*.¹⁸

Tekintettel arra, hogy a kiskorú gyermek elsődleges érdeke családi kapcsolatainak a biztonsága, az apaság vélelmének megdöntése iránti per megindítására a *gyámhatóságnak*, illetve – a gyámhatóság jóváhagyásával – az *anyának a gyermek hároméves koráig* van lehetősége. A többi jogosult az apasági vélelem keletkezésétől számított *egy év alatt* támadhatja meg az apaság vélelmét. A gyermek hároméves korának betöltése, illetve az egyéves megtámadási határidő letelte után már kizárólag maga a *gyermek lesz jogosult* dönteni – nagykorúvá válását követően – a perindításról.¹⁹

Lényeges új családvédelmi szabály, hogy *az a vélelmezett apa*, aki a gyermeket hosszabb időn keresztül a családjában sajátjaként nevelte, indokolt esetben a gyermekkel való *kapcsolattartásra* is feljogosítható. Így lehetővé válik, hogy a szülő és a gyermek között kialakult bensőséges kapcsolat ne szűnjön meg egyik napról a másikra.

A *házassági köteléken alapuló vélelem* esetében a CSJK a bírósági peres eljárás bizonyos esetekben történő mellőzését teszi lehetővé. Egyszerűsítést követelt ugyanis a gyakorlat akkor, amikor az anya házassági köteléke már nyilvánvalóan csak de jure áll fenn, a házasfelek életközössége legalább 300 napja megszűnt, esetleg nem is egy országban vagy kontinensen élnek, és a gyermek nemző apja - rendszerint az anya élettársa - kész is volna a gyermek elismerésére, amit az anya férjére vonatkozó apasági vélelem fennállása, amíg ez megdöntésre nem kerül, megakadályoz. Ezek az esetek az érintettek között jogvitát lényegében nem jelentettek, az ilyen perekben a bíróság - a vélelmezett apa, az

¹⁷ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény Negyedik Könyv Negyedik Rész X. Cím X. Fejezet indokolása

¹⁸ Kőrös András: „Fontolva haladás” – az új Ptk. Családjogi Könyve 11. Rész: A Rokonság II. Családi Jog 2007. V. évfolyam 4. szám 2.o

¹⁹ CSJK 4:112.§

anya és a gyermeket magáénak elismerni kívánó férfi meghallgatásán túlmenően - nem folytatott le bizonyítást. Az ilyen és ehhez hasonló esetek egyszerűbb, peren kívüli rendezését teszi lehetővé a CSJK akkor, amikor *nemperes eljárásban szabályozza* az apaság vélelmének megdöntését, feltéve, hogy a határozat meghozatalával egyidejűleg a megüresedő apai státusz elismeréssel betölthető. A vélelem megdöntését kimondó határozat meghozatalát a vélelmezett apának, az anyának és a gyermek vér szerinti apjaként fellépő férfinak közösen kell kérnie és az elismerésre a teljes hatályú elismerés szabályait kell alkalmazni.²⁰

Az orvostudomány fejlődése következtében a genetikai anya és a gyermeket megszülő anya személye eltérhet egymástól.²¹ A CSJK a szülőanya, illetve a genetikai anya közötti választást úgy dönti el, hogy a *gyermek anyjának azt a nőt tekinti, aki a gyermeket megszülte*. Ennek nemcsak a hatályos jogunk szerint engedélyezhető reprodukciós eljárások szempontjából van jelentősége, hanem döntő a dajkaterhesség szempontjából is. Hiszen ezen rendelkezés tekintetében nem lehet anyának tekinteni azt a nőt, aki más nőt kért fel arra, hogy a petesejtjéből származó embriót kihordja.

7. Az örökbefogadás sikerességének további biztosítékai a CSJK-ban

A Családjogi Könyv az *örökbefogadási korhatárt felemeli*, mely szerint örökbefogadó a jövőben csak 25. életévét betöltött személy lehet.²² A korhatár felemelése igazodik az európai gyakorlathoz, hiszen az európai országok többsége az örökbefogadó oldalán nem elégszik meg a nagykorúsággal, hanem a neveléshez szükséges érettség megléte érdekében magasabb életkort is előír.²³

²⁰ CSJK 4:114.§

²¹ A dajkaterhesség esetén a jogalkotó előtt két lehetőség volt. Az egyik szerint a „*mater semper certa est*” elvének kivételes esetben történő megtörése és annak kimondása, hogy dajkaanyaság esetén a gyermek anyjának a kívánság-anyát kell tekinteni. A CSJK nem ezt a megoldást választotta. *Szabó-Tasi Katalin: „Méheknek gyümölcse – a dajkaanyaság intézménye bevezetésének jogi dilemmáiról”* Családi Jog 2012. X. évfolyam 1. szám 11.o.

²² CSJK 4:121.§ (1) bekezdés

²³ Pl. Franciaországban 28 év, Norvégiában 21 év, Németországban a férjre és az egyedülállóra a 25 év, a feleségre 21 év, Svájcban 35, Nagy-Britanniában 25 év. Egyes országok ezen kívül a házastársak általi örökbefogadáshoz néhány éve fennálló házassági együttélést is megkövetelnek. *Katonáné Pehr Erika: „Az örökbefogadás dilemmái.”* Családi Jog 2011. IX. évfolyam 1. szám 7.o. v.ö. KÖRÖS András: „*Fontolva*

Másrészt a CSJK új jogintézményként nevesíti az *örökbefogadás utáncövetésének* lehetőségét. Az örökbefogadást követő gondozás a nemzetközi gyakorlatban már elterjedt, célszerű volt ezt a hazai örökbefogadás területén is általánossá tenni. Az örökbefogadást követően a gyermek helyzetét, életkörülményeinek alakulását, a beilleszkedés sikerességét a jogszabályban meghatározott közhasznú civil szervezet vagy a területi gyermekvédelmi szakszolgálat az örökbefogadást engedélyező határozat jogerőre emelkedésétől számított legfeljebb öt évig figyelemmel kíséri és segíti.²⁴ Az utáncövetés részletes szabályait külön jogszabály rendezi.

A CSJK nemcsak rögzíti, hanem differenciáltabban szabályozza is a *gyermek vérségi származása megismeréséhez fűződő jogát*.²⁵

Az örökbefogadott felvilágosítást kérhet a gyámhatóságtól arról, hogy őt örökbefogadták-e, él-e a vér szerinti szülője, van-e testvére, melyek a vér szerinti szülőjének, illetve testvérenek a természetes személyazonosító adatai. Ezen utóbbi adatok megismerésének az is feltétele azonban, hogy az örökbefogadott töltsse be a 14. életévét.

Az örökbefogadott kérelme nyilvánvalóan az örökbefogadó számára sem közömbös, azonban különösen nagy jelentősége van a *vér szerinti szülő szempontjából*. Nem kérdés, hogy az addigi életére is komoly befolyással lehet az a körülmény, hogy gyermeke számára az addig ismeretlen kapcsolat ismertté válik. Példaként említhető egy olyan eset, amikor egy nem kívánatos terhességből, házasságon kívüli kapcsolatból származó gyermek titkos örökbeadásához járult hozzá korábban a szülő, amiről a későbbi házastársának nem tett említést. A vér szerinti szülő békés családi életét dúlhatja fel az örökbefogadott gyermek váratlan felbukkanása.²⁶ A felvilágosítás megadásához ezért a *vér szerinti szülő és a testvér meghallgatása* szükséges. Ha az örökbefogadott kiskorú, az örökbefogadót vagy más törvényes képviselőt is meg kell hallgatni. A kiskorú testvér meghallgatásához törvényes képviselőjének előzetes hozzájárulása szükséges.

A vér szerinti szülő, a testvér természetes személyazonosító adatai az örökbefogadottal *nem közölhetők*, ha

haladás” – az új Ptk. Családjogi Könyve 12. Rész: Az örökbefogadás I. Családi Jog 2008. VI. évfolyam 1. szám 5.o.

²⁴ CSJK 4:131.§ (2) bekezdés

²⁵ CSJK 4:135.§

²⁶ A Gyermekvédelem Nagy Kézikönyve, Budapest, Complex Kiadó 2011. 952.o.

- az érintettek meghallgatása ismeretlen helyen való távollét vagy elháríthatatlan akadály miatt nem volt lehetséges;

- a vér szerinti szülő, a testvér úgy nyilatkozott, hogy a természetes személyazonosító adatai nem közölhetők; vagy

- a kiskorú gyermek érdekeivel ellentétben áll, így különösen, ha a vér szerinti szülő felügyeleti jogát a bíróság azért szüntette meg, mert a szülő felróható magatartásával gyermeke javát, különösen testi jólétét, értelmi vagy erkölcsi fejlődését súlyosan sértette vagy veszélyeztette.

Ilyenkor *két alapvető érdek ütközik össze*: a gyermek származás megállapításához fűződő joga áll szemben a vérszerinti szülő és a testvér személyes adatainak tiszteletben tartásához fűződő joggal. A CSJK ezt úgy kívánja orvosolni tehát, hogy a vérszerinti szülő, illetve a testvér személyes adatai *csak kifejezett hozzájárulásuk esetén* közölhető. Ha a vér szerinti szülő a kérelem előterjesztésének időpontjában már nem él, természetes személyazonosító adatai az örökbefogadott gyermekkel közölhetők, kivéve, ha korábbi eljárás során már úgy nyilatkozott, hogy adatai közléséhez nem járul hozzá.²⁷

Kivételt jelentenek ez alól a *vér szerinti szülő egészségügyi adatai*, mert ilyenkor a gyámhatóság kérelemre – a vér szerinti szülőre vonatkozó természetes személyazonosító adatok közlése nélkül – tájékoztatást ad az örökbefogadott egészsége szempontjából jelentős, a vér szerinti szülőre vonatkozó egészségügyi adatokról. A gyermeknek tudnia kell, hogy a vérszerinti szülője szenvedett-e valamilyen örökletes betegségben vagy sem.

8. „Gyermekehelyezés” helyett szülői felügyeleti jogok gyakorlása

A CSJK a *szülői felügyeletre* vonatkozó rendelkezésekben is lényeges tartalmi változtatásokat hoz.

a) A *gondozás és nevelés* körében alapvető szabályként kerül rögzítésre, hogy *a gyermek lakóhelye a szülei lakása* akkor is, ha a gyermek átmenetileg máshol tartózkodik.

A CSJK a gyermek huzamosabb idejű (pl. tanulmányok folytatása, munkavállalás) vagy akár „*végleges*” *külföldre távozásához* – ha a szülők között nincs ebben a kérdésben vita – nem kívánja meg a gyámhatóság beleegyezését. De a gyermek önállóan vagy egyik szülőjével

²⁷ Lásd részletesebben Kőrös András: „*Fontolva haladás*” – az új Ptk. Családjogi Könyve 13. Rész: Az örökbefogadás II. Családi Jog 2008. VI. évfolyam 2. szám 2.o

csak *mindkét szülő egyetértése* esetén utazhat „huzamosabb időre” külföldre.

Egy régi hiányt pótol a CSJK azon rendelkezése, amely lehetővé teszi a szülői felügyeletet gyakorló szülő hozzájárulásával, hogy a gyermekkel tényleges családi kapcsolatban álló, a gyermeket saját, illetve a gyermek szülőjével közös háztartásban nevelő személy – *mostohaszülő, nevelő szülő* – a gyermek gondozása, nevelése során egyes jogok és kötelezettségek gyakorlásában részt vegyen.²⁸

b) A vagyonnevelés körében *megszűnik a szülő számadási kötelezettsége* a vagyon állagáról a kezelés megszűnésekor, mert ez a szabály a gyakorlatban sem élt. A CSJK a gyermek vagyonának megőrzése érdekében érvényesülő, a gyermek értéktárgyaira, pénzére vonatkozó „beszolgáltatási” kötelezettséget, biztosítékadást, számadást stb. *csak szankciós jelleggel*, a vagyonnevelési kötelezettség megszegése esetére tartja fenn.²⁹ Ennek megfelelően 2014. szeptember hó 15-ig ki kell adni valamennyi gyámhatóságnak a kiskorúak eddig beszolgáltatott vagyontárgyait, pénzét.

A CSJK a kiskorú képviselője tárgyában az eseti gondnok helyett, annak rendelése esetén következetesen az „*eseti gyám*” kifejezést használja.

c) Sarkalatos változás a Családjogi Könyvben, hogy főszabályként mondja ki a *szülői felügyeleti jogok közös gyakorlását* még akkor is, ha a szülők már nem élnek együtt! A szülői felügyeleti jogok gyakorlása során a szülők bármilyen rendszert kialakíthatnak, ami biztosítja a gyermekük kiegyensúlyozott életvitelét. A gyermek(ek) „*váltott elhelyezése*” azonban csak akkor alkalmazható, ha a szülők nem laknak túlságosan távol egymástól, így az nem jelent zaklatott életvitelt a gyermek számára. Másrészt a közös szülői felügyelet ellenére, azonnali intézkedést igénylő esetben az egyik szülő a *gyermek érdekében azonnal is dönthet*, de erről a másik szülőt haladéktalanul értesíteni szükséges (pl. sürgős műtét).³⁰ A különélő szülőknek a közös szülői felügyelet gyakorlása során *biztosítaniuk kell gyermekük kiegyensúlyozott életvitelét*.

d) Ha dönteni kell a szülői felügyelet gyakorlásáról, a szülők egymás közötti viszonylatában a CSJK elhagyja a „*gyermekelhelyezés*”

²⁸ CSJK 4:168. § (2) bekezdés

²⁹ CSJK 4:158. §

³⁰ CSJK 4:164.§ (3) bekezdés. A kérdést lásd részletesebben Dósa Ágnes: *A szülők döntéshozatali joga a gyermek egészségügyi kezelése során*. Családi Jog I. évfolyam 2003. 3-4. szám 15.-19.o.

kifejezést és azt a külföldi jogok többségéhez és a nemzetközi (Európa Tanács) dokumentumokhoz hasonlóan arra az esetre tartja fenn, ha a gyermek harmadik személyhez vagy intézetbe kerül. A gyermekelhelyezés helyett a „szülők között a *szülői felügyeleti jogok teljes körű rendezéséről, gyakorlásáról*” szól. A *különélő szülők* ennek megfelelően kétféle döntést hozhatnak:

- *Megosztják* egymás között a közösen gyakorolt szülői felügyeleti jogokat és kötelezettségeket (pl. akár az egyes feladatokat is egymás között).

- Megállapodnak abban, hogy azokat teljes körűen *csak az egyikük gyakorolja*. Ebben az esetben természetesen a szülők a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben továbbra is közösen döntenek, míg a többi jogosítvány kizárólag csak a szülői felügyeleti jogot gyakorló szülőt illeti meg.³¹

Ha a különélő szülők a szülői felügyelet, illetve az azzal kapcsolatos jogok és kötelezettségek gyakorlásában nem tudnak megállapodni, a szülői felügyelet rendezéséről a *bíróság dönt*. A bíróság a döntés során azt mérlegeli, hogy a gyermek *testi, szellemi és erkölcsi fejlődése* miként biztosítható a legkedvezőbbben. A bíróság azonban – a szülők erre vonatkozó megállapodásának hiányában – közös szülői felügyeletet nem rendelhet el, mert az az együttműködésnek egy olyan fokát kívánja meg a felektől, amely csak a szülők egyetértése esetén valósul meg.³²

e) A CSJK a kapcsolattartás kérdésében lényeges változtatásokat nem hoz, csak a kapcsolattartás korlátozásának *körét pontosítja*. Ilyen eset, amikor a szülő a *gyermeket nevelő másikat bántalmazza*. Ilyenkor értelemszerűen a jövőben a bántalmazó szülő nemcsak a bántalmazott szülőtől lesz köteles távol tartózkodni, hanem az ugyanabban a háztartásban gondozott gyermekével sem tarthatja a kapcsolatot.

A CSJK hangsúlyozza továbbá a *kapcsolattartást akadályozó körülményekről való tájékoztatási kötelezettséget* és kimondja, hogy a jogosultnak fel nem róható okból elmaradt kapcsolattartást a legközelebbi megfelelő időpontban, de legkésőbb *hat hónapon belül pótolni* kell. A végrehajtási kérelmet benyújtó személy a hatályos családjogi szabályok szerinti kérheti a gyámhatóságtól a kapcsolattartás elmaradása folytán számára *felmerült költségei megtérítését*, mert pl. eredménytelenül kísérel meg a gyermekkel való találkozást, amiből munkabér kiesése, utazási

³¹ CSJK 4:165.§

³² CSJK 4: 167.§ - 168.§

költsége keletkezett. Igazolt költség lehet a kapcsolattartás idejére befizetett üdülés díja, vagy a tervezett szabadidős programok előre megrendelt jegye is. A jogosult azonban az igazolt költségeivel kapcsolatban választhat egyéb jogi utat, azaz *polgári jogi igényt* is érvényesíthet.³³ A Legfelsőbb Bíróság által ebben a kérdésben kimondott jogtételt általánosítva a *gyermeket gondozó személy felelősségét állapítja meg* a felróható magatartásával megakadályozott vagy megghiúsított *kapcsolattartás elmaradásával okozott károkért*, amelyekbe mind a feleslegesen felmerült kiadások (pl. utazási költségek), mind az egyéni és nem vagyoni jellegű károk megtérítésének kötelezettsége beletartozik.³⁴

f) A CSJK a *szülői felügyelet szünetelésének* szabályait oly módon változtatta meg, hogy az esetek körét részben szűkítette, részben pedig bővítette.

- Így *nem szünetel* a szülői felügyeleti joga annak a szülőnek, akinek a *gyermek a másik szülő háztartásában él*. A CSJK ide vonatkozó indoklása szerint a szülői felügyeleti jogok teljességének egyik szülő általi gyakorlása amúgy is a másik szülő felügyeleti jogának korlátozásával jár, ezt azonban nem célszerű a „szünetelés” esetkörébe vonni, mert az az esetek többségében alkalmas különélő szülőre nézve sérelmes lehet.

- Másrészt a CSJK lehetőséget ad arra, hogy a 16. életévüket betöltött, de házasságot nem kötött anyák és apák a *cselekvőképességük korlátozottsága* ellenére gyakorolhassák a gyermekük gondozása és nevelése körében a szülői felügyeleti jogukat.³⁵

- A CSJK a szülői felügyelet megszüntetésének lehetőségeit csökkentve mondja ki annál a szülőnél a felügyeleti jog szünetelését, aki *életközösségben él a felügyelettől megfosztott másik szülővel* és ezért alaposan lehet tartani attól, hogy a felügyeletet nem fogja a gyermek érdekében ellátni.

- A korábbiakkal ellentétben szünetel a szülői felügyeleti joga a szülőnek akkor is, amikor a gyámhatóság *nyílt örökbefogadásnál a gyermeket az őt örökbe fogadni szándékozó személy gondozásában elhelyezte*.³⁶

³³ Mentuszné Terék Irén: *A kapcsolattartás végrehajtásának jogi és nem jogi eszközei a gyámhatósági munkában*. Családi Jog 2012. X. évfolyam 2. szám 26.o.

³⁴ CSJK 4:183. §

³⁵ CSJK 4:186.§ (1) bekezdés b) pont

³⁶ CSJK 4:186.§

9. A rokонтartás szabályainak egységesítése, a gyermektartás specifikumai

9.1. A rokонтartás általános szabályai

A CSJK a rokонтartás szabályait *teljesen új alapokra* helyezve úgy alakítja ki, hogy a gyermektartás több általánosítható rendelkezését e szabályok között helyezi el. Ezzel a rendszertani elhelyezéssel a rokонтartásnak lesznek közös szabályai (*általános rész*), melyhez a *tartás különös esetei*: a kiskorú, a nagykorú gyermek tartása, a házastársi tartás és az élettársi tartás csatlakoznak.

a) A Családjogi Könyvben a *tartásra való kötelezettség sorrendje* nem változik. A *jogosultság sorrendjének* megállapításakor pedig a törvény egyértelművé teszi azt a bírói gyakorlatban³⁷ kimondott jogtételt, miszerint a *kiskorú gyermek minden más jogosultat megelőz*. A nagykorú gyermek pedig a házastársat, az elvált házastársat és a volt élettársat előzi meg, akik egysorban lesznek jogosultak a tartásra. Őket követi a szülő, majd a többi rokon, ahol a leszármazó a felmenőt, a közelebbi pedig a távolabbat előzi meg. Az itt megjelölt sorrendtől azonban a bíróság kérelemre továbbra is eltérhet.³⁸

A házastárs köteles háztartásában eltartani a vele együtt élő házastársának olyan tartásra szoruló kiskorú gyermekét (*mostohagyermek*), akit házastársa az ő beleegyezésével hozott a közös háztartásba. A Családjogi Könyv tehát csak azon kiskorú gyermekek tekintetében ír elő tartási kötelezettséget a mostohaszülő terhére, akit a mostohaszülő házastársa hozott a mostohaszülő beleegyezésével a közös háztartásba. Ha viszont a mostohaszülő tiltakozott a gyermek közös háztartásba hozatala ellen, őt tartási kötelezettség nem terheli, a gyermeket kizárólag a vér szerinti szüleinek kell eltartaniuk. *Élettársi kapcsolatban* a konszenzussal történő közös háztartásban nevelkedés nem alapozza meg a vér szerinti szülő élettársa vonatkozásában a mostohaszülőkénti tartási kötele-

³⁷ BH1999. 412. Volt olyan javaslat is, miszerint a kiskorú gyermek igénye mellett a fogyatékkal élő, vagy tartósan beteg gyermek követelése is megelőzze a tanulmányai folytatása miatt rászoruló nagykorú gyermek jogosultságát. A betegsége vagy fogyatéksága miatt rászoruló nagykorú gyermek ugyanis azonos kiszolgáltatott helyzetben van, mint a kiskorú. Bencze Lászlóné: „*Konceptió és megvalósulás. Gyermektartásdíj a Polgári Törvénykönyv Családjogi Könyvében*” Családi Jog 2011. IX. évfolyam 1. szám [Bencze] 2.o.

³⁸ CSJK 4:196.§ (1) – (6) bekezdés, 4:202.§

zetséget. Önkéntes teljesítés esetén, ha a vér szerinti szülő élettársa – ellenszolgáltatás nélkül - hosszabb időn át mégis gondoskodik a saját háztartásában az élettársa gyermekéről, akkor a viszonyosság elvén alapulva ez a magatartása - mint *nevelőszülőnek* - tartási jogosultságot keletkeztet a nevelt gyermekével szemben.³⁹

A *mostohaszülő* tartási kötelezettsége *nem érinti a vér szerinti szülő tartásdíj-fizetési kötelezettségét*, azaz a mostohaszülő tartási kötelezettsége a vér szerinti szülőkéhez képest kiegészítő jellegű. A mostohaszülő a tartást mostohagyermekével szemben a házastársával egy sorban köteles teljesíteni.⁴⁰

A *nevelőszülő tartási kötelezettségéről* a Csjt. nem tartalmazott rendelkezést, a nevelőszülő tartási igényének szabályait az ítélkezési gyakorlat alakította ki. Ezt vette át a Családjogi Könyv is a nevelőszülő tartásra való jogosultságának nevesítésével és pontosításával.

Nevelőszülőnek minősül az a személy, aki saját háztartásában, tartósan és hosszabb időn át úgy gondoskodott egy kiskorú gyermekről, hogy nem a gyermek vér szerinti szülője, nem a gyermek örökbefogadó szülője és nem a gyermek mostohaszülője (azaz a gyermek nem a házastársa olyan vér szerinti gyermeke, akit a házastársa az ő beleegyezésével hozott a közös háztartásba). Nevelőszülő pl. a *vér szerinti szülő olyan élettársa*, aki a gyermekről saját háztartásában gondoskodik, de *az a harmadik személy* is, akinél – ha azt ő is kérte – a bíróság a gyermeket elhelyezte. Ezen nem változtat az a körülmény sem, hogy ezt a személyt a gyermek gyámjául kell kirendelni. Azt azonban vizsgálni kell, hogy a nevelőszülő tevékenysége csak a gondozásra korlátozódott, vagy a gyermek ellátásához is hozzájárult. Ha a gyám, mint nevelőszülő a tartást huzamosabb ideig a saját költségén biztosította, nevelt gyermekétől alappal igényelhet szülőtartást. A nevelt gyermek tartási kötelezettsége ebben az esetben sem korlátozódik arra az időtartamra, amely időtartamban ő a nevelőszülő gondoskodásában részesült. Mivel a nevelőszülő

³⁹ CSJK 4:199. § (2) bekezdés

⁴⁰ Ezzel a jogszabályi rendelkezéssel kapcsolatban a Legfelsőbb Bíróság többször is rámutatott arra, hogy a vér szerinti gyermek részére fizetendő tartásdíj összege csak akkor csökkenthető a mostohagyermek részére a közös háztartásban teljesített tartásra tekintettel, ha a mostohagyermek tartása a saját vér szerinti szüleinek jövedelméből megfelelően nem fedezhető (BH 525/1978., BH 21/1985.). Erre tekintettel a felperesnek a mostohagyermekkel szemben a közös háztartáson belül fennállott tartási kötelezettsége csak adott feltételek mellett eredményezheti a perbeli gyermek után járó tartásdíj összegének a csökkentését (BH 400/2002).

tartásra jogosultságának szintén a viszonyosság az alapja, ez a nevelőszülő esetében is kizárja az érdemtelenység megállapíthatóságát.⁴¹

b) A CSJK a családjogi tartás körében is a *megállapodás elsődlegességét* emeli ki. Ennek hiányában a bíróság a tartás mértékének megállapítása során mindig az adott eset sajátosságait vizsgálva, mérlegelés eredményeképpen határozza meg a *konkrét összeget* a törvényben felsorolt alábbi szempontok figyelembe vételével:

- A jogosult megélhetésének indokolt szükségletei (pl. kiskorúaknál nevelés és taníttatás költségei, idős vagy fogyatékos személyeknél az ápolás és gondozás költségei stb.) és

- a kötelezett teljesítőképessége.

A „tényleges szükséglet” helyett az „*indokolt szükséglet*” elvét emeli ki, ami jobban kifejezi azt a jogelvet, hogy a jogosult részére szükséges tartás nem jelent szűkös tartást, az nem azonosítható a létminimummal. A *leszármazó és a kiskorú testvére* esetén a tartásnak magában kell foglalnia a gondozás és nevelés, szükség esetén taníttatás alapvető feltételeit: megfelelő lakhatás biztosítását, a ruházkodást, az egészséges ételmezést, a szükséges tanulmányok (pl. nyelvvóra, sportfoglalkozás, „osztálypénz” stb.) folytatása érdekében indokolt kiadásokat. Ezek az alapszükségletek azonban eltérőek lehetnek a gyermek korától, egészségi állapotától, irányultságához igazodó neveltetésének feltételeitől és esetleges más, egyéni körülményektől függően. A *szülő indokolt költségei* megállapításánál figyelemmel kell lenni arra, hogy koránál, egészségi állapotánál fogva gondozásra, ápolásra szorul-e, vagy egyéb többletkiadások terhelik-e a jövedelmét. Erre tekintettel hangsúlyozza a CSJK, hogy az idős kora, betegsége, fogyatékosága vagy más ok miatt gondozásra szoruló rokon tartásának kötelezettsége a *gondozásának és ápolásának költségeire* (pl. gyógyszerköltség, gyógyászati segédeszközök kiadásai, magasabb rezsiköltség, a személyes ápolást, gondozást végző díjazása stb.) továbbá az azokkal kapcsolatos más szükséges szolgáltatásokra is kiterjed.⁴²

c) A Csjt. értelmében – a *tartás módja* tekintetében - elsősorban a kötelezett választhatott, hogy a tartást saját háztartásában természetben, vagy havonként pénzben szolgáltatja. A CSJK azonban változtat

⁴¹ Bencze Lászlóné: „A rokonok eltartása” In: Kőrös András (főszerk.): *A családjog kézikönyve 2007 I. kötet* (Budapest: HVG-Orac Kiadó 4. átdolgozott kiadás 2007) 569-570.o.

⁴² CSJK 4: 205. §

ezen és a *tartásdíj fizetését* jelöli meg főszabályként azzal, hogy attól mind a törvény, mind pedig a felek eltérően rendelkezhetnek. Pl. a tartás történhet a kötelezett vagy a jogosult háztartásában, személyesen vagy megbízott útján, illetve a természetbeni tartást pénzbeli tartással kiegyenlítően.

d) A *tartásdíj formája* tekintetében a CSJK egységesíti a rokon-tartás és a gyermektartásdíj szabályait, melyben elveti a tartásdíj százalékos megállapításának lehetőségét, és elvi jelleggel mondja ki, hogy a tartásdíjat *határozott összegben* kell megállapítani. Az új szabály a tartásdíj *automatikus emelkedésére* is lehetőséget biztosít: a bíróság indokolt esetben úgy is rendelkezhet, hogy – külön intézkedés nélkül – a tartásdíj évente indexálásra kerül a KSH által közzétett éves fogyasztói árindex mértékével.⁴³ A tartásdíj formájának egyszerűsítését a CSJK indoklása több szempontból is indokoltnak tartotta. Egyrészt, a tartásdíj százalékos megállapítását az európai országok túlnyomó része nem ismeri. Másrészt a bírói gyakorlatban komoly nehézséget okozott annak figyelembe vétele, amikor a kötelezett jövedelme több forrásból származik, vagy az jelentősen ingadozik. Szintén gondot jelentett a tartásdíj százalékos meghatározása olykor is, amikor a kötelezettek nem alkalmazottként, hanem egyéni vagy társas vállalkozás tagjaként tevékenykedtek. Sok esetben vitás volt, hogy mi tartozik és mi nem a százalékos marasztalás alapján igénybe vehető jövedelmek körébe pl. külföldről és a belföldről származó jövedelmek elkülönítése, a nettó jövedelmek kiszámítása a végrehajtásnál is számos nehézség forrása még jelenleg is.

9.2. A kiskorú gyermek tartására vonatkozó összetett szabályozás, a CSJK újdonságai

A kiskorú gyermek egzisztenciális biztonságát a magyar jogrendben számos rendelkezés biztosítja.

Az *Alaptörvény* kifejezetten a gyermekek jogaként rögzíti a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemre és gondoskodásra való jogot.⁴⁴ E védelemre és gondoskodásra a gyermek mindenkivel szemben igényt tarthat. Ennek megfelelően a gyermek szülei, családja, az állam és a társadalom valamennyi tagja is köteles a gyermek jogait tiszteletben tartani, és a társadalom fennmaradásának

⁴³ CSJK 4:207.§

⁴⁴ Alaptörvény XVI. cikk (1)-(3) bekezdései

zálogaként biztosítani számára a megfelelő fejlődéséhez szükséges feltételeket. Ennek elengedhetetlen része a kiskorú megfelelő tartása. A magánszférában a gondoskodás és védelem joga és kötelezettsége elsődlegesen a szülőket illeti, illetve terheli. Az Alaptörvény egyben kijelöli a családjogi szabályozás alapvető sarokpontjait, így alkotmányos szabálylyá emeli a kölcsönös gondoskodást, ami a szülőnek és a gyermeknek egyaránt kötelezettsége, azzal együtt, hogy az Alaptörvény L) cikke alapján a családokat együtt is védelem alá helyezi. A szülők esetében kötelességgé teszi a gondoskodást, valamint a taníttatást legalább a tankötelezettség felső határáig, amelyet a közoktatási és a nemzeti köznevelési törvény is meghatároz.

A korábbiakban már említett családvédelmi törvény (Csvt.) több területen is tartalmaz a *kiskorú gyermekek egzisztenciális biztonságát* hangsúlyozó rendelkezéseket. A szülő kötelessége, hogy kiskorú gyermekét családban gondozza, felelősen nevelje, és a gyermeke testi, szellemi, lelki és erkölcsi fejlődéséhez szükséges feltételeket, valamint az oktatásához és az egészségügyi ellátásához való hozzájárulását biztosítsa. Ennek érdekében a szülő köteles a gyermekre tekintettel kapott támogatást a gyermek gondozására, nevelésére fordítani.⁴⁵ A szülő külön törvényben meghatározott módon és kivételekkel - kiskorú gyermek esetén a saját szükséges tartásának korlátozásával is - köteles a gyermek tartására.⁴⁶

A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.) általános elvként határozza meg, hogy a gyermeknek joga van a testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését, egészséges felnevelkedését és jólétét biztosító saját családi környezetében történő nevelkedéshez. Ezzel összefüggésben gyermeknek joga van - többek között - emberi méltósága tiszteletben tartásához és az elhanyagolással szembeni védelemhez.⁴⁷ A törvény azonban rendelkezik a *gyermek kötelezettségeiről* is az alábbiak szerint. A gyermek kötelessége különösen, hogy

- gondozása és nevelése érdekében szülőjével vagy más törvényes képviselőjével, gondozójával együttműködjön,

- képességeinek megfelelően tegyen eleget tanulmányi kötelezettségének és

⁴⁵ Csvt. 9. § (2)-(4) bek.

⁴⁶ Csvt. 10. §

⁴⁷ Gyvt. 6. § (1)-(5) bekezdések

- tartózkodjék az egészségét károsító életmód gyakorlásától és az egészségét károsító szerek használatától.⁴⁸

A Gyvt. a pénzbeli támogatások között szabályozza a *gyermek-tartásdíj állam általi megelőlegezését*, melyre akkor kerülhet sor, ha a bíróság a gyermektartásdíjat jogerősen megállapította, azonban a kötelezett fizetési kötelezettségének nem tesz eleget és a bírósági behajtás átmenetileg lehetetlen. A megelőlegezésre való jogosultság ezen túlmenően szociális rászorultsághoz kötött.⁴⁹

A gyermektartás jelentőségét mutatja, hogy annak elmulasztása *végső soron büntetőjogi következményeket is vonhat maga után*. Aki ugyanis jogszabályon alapuló és végrehajtható hatósági határozatban előírt gyermektartási kötelezettségét önhibájából nem teljesíti, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Súlyosbító körülmény, ha az elkövető ezzel a jogosultat súlyos nélkülözésnek teszi ki.⁵⁰

A CSJK értelmében a kiskorú gyermek tartásra való *rászorultságát a jövőben vélelmezni kell*. Mivel a gyermekek egy jelentős része nagykorúságnak elérése időpontjában még nem fejezi be a középiskolát, a törvény kimondja, hogy a rászorultság véelme a középiskolai tanulmányokat folytató gyermek nagykorúságának elérése után is – legfeljebb azonban a gyermek 20. életévének betöltéséig – érvényesül.⁵¹

a) A CSJK tisztázza a kiskorú érdemtelenységével felmerülő kérdéseket és megerősíti, hogy *tartásra érdemtelen csak nagykorú lehet*. A vélelmezetten rászoruló, 20. év alatti középiskolai tanulmányokat folytató nagykorú gyermeknél azonban már értelmezhető az érdemtelenység.

b) A CSJK nevesíti a szülők olyan tartalmú *megállapodását*, melyben a gyermekétől külön élő szülő tartási kötelezettségének meghatározott *vagyontárgy vagy pénzösszeg egyszeri juttatásával tesz eleget*. A megállapodás akkor érvényes, ha abban meghatározzák azt az időszakot, amelynek tartamára a juttatás a tartást fedezi és azt a gyámhatóság vagy perbeli egyezség esetén a bíróság jóváhagyja.⁵²

⁴⁸ Gyvt. 10. § (1) bekezdés

⁴⁹ Gyvt. 22. §-24. §

⁵⁰ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 212. § (1) – (2) bekezdése

⁵¹ Kőrös András: „Fontolva haladás” – az új Ptk. Családjogi Könyve 9. Rész: A gyermektartás. Családi Jog 2007. V. évfolyam 2. szám 1.o

⁵² Bencze Lászlóné szerint ezzel a megoldással szemben elméleti aggályok merülnek fel. A gyermektartásdíjra a gyermek a jogosult. Az egyszeri juttatással előre kiegyenlített tartásdíj elszámolása viszont a gyakorlatban a házastársi vagyonközösség megsz-

Kérdés, hogy feléled-e a különélő szülő tartási kötelezettsége akkor, ha előre nem látható változás következtében a gyermek a későbbiekben rászorulttá válik arra, hogy különélő szülője a megállapodásban foglaltakon túl is hozzájáruljon a tartásához. A CSJK a bírói gyakorlat és a PK 106. figyelembe vételével akkor teszi lehetővé a bíróság számára egyoldalú kérelemre a megállapodás megváltoztatását, ha a módosítás - a körülmények ésszerűen előre nem látható változása miatt - a gyermek vagy valamelyik fél súlyos érdeksérelmének elhárítása érdekében indokolt.⁵³

9.2. A nagykorú gyermek tartására vonatkozó családjogi szabályozás specifikumai

A CSJK értelmében a továbbtanuló nagykorú, munkaképes gyermek – a rászorultsági vélelem esetén kívül is – jogosult a tartásra, ha *szükséges tanulmányai indokolt időn belüli folytatás érdekében arra rászorul*. A bírói gyakorlatból kiindulva határozza meg a CSJK azt, hogy a továbbtanuló gyermek mely tanulmányokkal szerez olyan képesítést, amely önálló életpályának megkezdését lehetővé teszi.⁵⁴ Ide tartoznak:

- a középiskolai tanulmányok, az életpályára előkészítő szakképzettség megszerzéséhez szükséges képzés,
- az egymásra épülő vagy egységes alap- és mesterképzés, és
- a felsőfokú szakképzés.

A szakirányú továbbképzés, vagy a doktori képzés viszont már nem tekinthető olyan tanulmánynak, amelynek folytatása esetén a szülő-től – önkéntes vállalása hiányában – elvárható lenne a tartás. A CSJK a gyakorlatnak megfelelően *a tanulmányok folyamatos végzését követeli meg*, illetve a 25. életévét betöltött gyermek tartására a szülő csak rendkívül indokolt esetben kötelezhető. Ilyen lehet pl. ha a tanulmányokból

tása során történt úgy, hogy a gyermeket gondozó szülő tulajdonába került egy értékes vagyontárgy pl. közös lakásingatlan meghatározott tulajdoni hányada. Ilyenkor azonban a „juttatás” nem a jogosult gyermeket gazdagítja, ami miatt a szülők megállapodása ilyenkor lényegében a tartozásátvállalás fogalmi körébe tartozik, ami felvetheti a jogintézmény szigorúan kötelmi jogi problémáinak vizsgálatát is. Másrészt, ha az átruházás a gyermek nevére történik, a gyermek azzal csak meghatározott feltételekkel rendelkezhet, ami nem teszi lehetővé a tulajdonába került ingatlan vagy ingatlanrész eladását. *Bencze* 3.o.

⁵³ CSJK 4:217.§ (2)-(3) bekezdés

⁵⁴ CSJK 4:220.§

már csak rövid idő (félév- egy év) van hátra, vagy a tanulmányok késői megkezdésének nyomós indoka volt.

A tartás mértéke és megfizetésének módja tekintetében elsődlegesen a kiskorú gyermekre vonatkozó szabályok az irányadók azzal a különbséggel, hogy figyelembe kell venni:

- a tanulmányok folytatásához jogszabály által biztosított kedvezményeket pl. ösztöndíj, diákhitel, illetve
- a szülők teherbíró képességét.

10. A gyámság

A CSJK a gyámságot a szülői felügyelethez kívánja közelíteni azáltal, hogy a korábbi gyakorlattal szemben erősebb hangsúlyt kap a *gyámnak a gyermek irányában fennálló gondozási és nevelési kötelezettsége*, a gyermek részére a családi környezetben való nevelkedés biztosítása.

A nevezett, a rendelt illetve a kötelező gyám mellett a CSJK egy új fogalommal dolgozik: gyermekvédelmi gondoskodás alatti kiskorú gyámságát *gyermekvédelmi gyámként* nevesíti,⁵⁵ a családban élő gyermek részére a hivatásos gyám kirendelésének lehetőségét pedig megszünteti. Kimondja, hogy a gyámság viselése *nem állampolgári kötelezettség*: gyámul tehát csak az rendelhető ki, aki azt elvállalja.

A gyám a szülőhöz hasonlóan köteles az ítélőképessége birtokában lévő gyermeket bevonni az őt érintő kérdések eldöntésébe, és a *kiskorú véleményét*, amennyiben az a gyermek érdekével nem ellentétes, köteles tiszteletben tartani. Tekintettel arra, hogy a gyámság közelebb áll a szülői felügyelethez, mint a gondnoksághoz, a gyám jogaira és kötelezettségeire a *szülői felügyeletet gyakorló szülő jogaira és kötelezettségeire vonatkozó szabályok lesznek megfelelően irányadók* a következő eltérésekkel:

- a gyám továbbra sem lesz jogosult a gyermek nevének meghatározására és megváltoztatására, illetve hozzájárulót nyilatkozatot adni a gyermek örökbefogadásához,

- a gyermek családi jogállására és az ezzel kapcsolatos perindításra irányuló jognyilatkozatának érvényességéhez a gyámhatóság jóváhagyása szükséges.⁵⁶

⁵⁵ CSJK 4:230.§

⁵⁶ Kőrös András: „Fontolva haladás” – az új Ptk. Családjogi Könyve 14. Rész: A

Össességében elmondható, hogy az új Ptk. Családjogi Könyve magas színvonalon tesz eleget azoknak az elvárásoknak, amelyeket a több mint fél évszázados Csjt. alkalmazása során felmerülő elméleti és gyakorlati problémák alakítottak ki.

El kell azonban mondani azt is, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolat Családjogi Könyvből történő teljes negálása, és a de facto élettársi kapcsolatokra vonatkozó „*megosztó*” – tehát csak a legalább egy évig fennálló és közös gyermeket felmutató együttélési forma családjogi védelmét biztosító – és „*osztott*” – azaz részben a Családjogi részben pedig a Kötelmi Jogi Könyvben – történő szabályozás ellentmondani látszik az egyébként hangsúlyozott családvédelmi elvek érvényesülésének. Ennek ellenére mégis remélhető, hogy az új PTK-ban szereplő CSJK is legalább egy fél évszázadig ki fogja állni az idő próbáját.